

Promemorian Kommunalt ansvar för insamling och materialåtervinning av returpapper (M2020/01079/Ke)

Sammanfattning

Journalistförbundet har tagit del av förslagen i promemorian "Kommunalt ansvar för insamling och materialåtervinning av returpapper". I promemorian föreslås att producentansvaret för returpapper ska upphävas. Producentansvaret för returpapper innebär att kostnaden för insamling av returpapper bärs av pappersproducenterna vilket i förlängningen innebär en ökad kostnad för tidningsföretagen. De nya reglerna om producentansvaret för returpapper infördes så sent som den 1 januari 2019 och har på grund av bland annat övergångsregler inte fått någon större praktisk effekt ännu. Förslaget i promemorian innebär att reglerna som trädde i kraft den 1 januari 2019 upphävs och ersätts av nya bestämmelser om att ansvaret och kostnaden för insamling av returpapper istället ska ligga på kommunerna.

Journalistförbundet välkomnar förslaget och tillstyrker de förändringar som presenteras i promemorian.

Situationen i mediebranschen

Den digitala omställningen i mediebranschen har pågått under drygt ett decennium. Den beskrivs ibland slarvigt som "papperstidningsdöden", men problemen i branschen är större

och mer komplexa än vad den beskrivningen låter påskina. Som framgår av promemorian minskar papperstidningsläsandet succesivt. De utmaningar som mediebranschen står inför handlar dock inte enbart om att hushållen väljer bort papperstidningen. Ett annat och mycket större problem är att globala aktörer som Google och Facebook på kort tid har tagit en stor del av mediebranschens annonsintäkter. Detta har gjort att mediebranschen brottats med problem på intäktssidan som inte enbart handlar om vikande prenumerationssiffror för papperstidningen.

De ekonomiska svårigheterna har varit ständigt närvarande de senaste åren. För Journalistförbundets medlemmar har detta inneburit att sparpaketet har avlöst varandra. Journalister har sagts upp och redaktioner har bantats eller till och med tvingats lägga ner. Många medlemmar vittnar om en pressad arbetssituation där det är svårt att hinna göra kvalitativ journalistik. Det är också en utveckling som märks väldigt konkret hos Journalistförbundet. Vi har förlorat många medlemmar de senaste tio åren. I promemorian anges att Journalistförbundet har 15 000 medlemmar. För tio år sedan var motsvarande siffra 17 500 medlemmar. Minskningen beror framför allt på att Sverige har fått färre journalister – våra medlemmar lämnar mediebranschen.

Journalistförbundet har under denna period arbetat aktivt och tillsammans med arbetsgivarna för att vi ska ta oss igenom strukturomvandlingen på bästa sätt. Vi är inte alltid överens om lösningarna, men vi har samma mål – att leverera mer journalistik till våra läsare, tittare och lyssnare. Detta är inte bara en utmaning för branschen utan en utmaning för hela samhället. Att Sverige får färre och färre journalister innebär att tillgången till oberoende information succesivt också minskar. Dagstidningarnas möjligheter att utvecklas och hitta långsiktigt hållbara affärsmodeller är avgörande för vår demokrati. Det var därför med oro som Journalistförbundet noterade den nya ordningen att lägga kostnaden för returpappersinsamlingen på producenterna och i förlängningen på tidningarna. Vi vet alltför väl vad en sådan reform skulle innebära för tidningshusen och därmed för våra medlemmar i form av kostnadsbesparingar på redaktionerna.

Ansvar för insamling och materialåtervinning av returpapper läggs på kommunerna

I promemorian föreslås att producentansvaret för returpapper ska upphävas. Producentansvaret för returpapper innebär att kostnaden för insamling av returpapper bärs av pappersproducenterna vilket i förlängningen innebär en ökad kostnad för tidningsföretagen. De nya reglerna om producentansvaret för returpapper infördes så sent som den 1 januari 2019. Eftersom inget företag ansökt om tillstånd för att samla in returpapper har regeringen beslutat om en ändring av övergångsbestämmelserna som innebär att den nuvarande insamlingen och behandlingen av returpapper fortsätter till utgången av 2021. Förslaget i promemorian innebär att reglerna som trädde i kraft den 1 januari 2019 upphävs och ersätts av nya bestämmelser om att ansvaret och kostnaden för insamling av returpapper istället ska ligga på kommunerna. Att regeringen avsåg att göra denna förändring var något som kulturminister, Amanda Lind, kommunicerade genom ett pressmeddelande redan den 23 april i år.¹

Det kan diskuteras vad som händer om en lösning inte kommer på plats före 2022. I promemorian görs gällande att: "Därefter kan inte papperstidningar ges ut i Sverige eller tidningspapper säljas på den svenska marknaden med mindre än att producenterna själva tar ansvar för att tillhandahålla ett nationellt insamlingsystem."² En sådan ordning strider enligt Journalistförbundet mot tryckfrihetsförordningens bestämmelser om hindrande åtgärder eftersom det inte finns någon bestämmelse i tryckfrihetsförordningen som säger att lagstiftaren genom vanlig lag har rätt att begränsa rätten att ge ut tryckta skrifter med hänsyn till bestämmelser om avfallsåtervinning. Journalistförbundet förutsätter dock att frågan löses på det sätt som kulturministern har aviserat och som föreslås i promemorian.

¹ Se <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/04/losning-tas-fram-for-att-tidningsbranschen-ska-slipa-finansiera-returpappersinsamlingen/>

² Se promemorian Kommunalt ansvar för insamling och materialåtervinning av returpapper sid 30.

I promemorian konstateras att returpapper skiljer sig från andra avfallslag på det sättet att det inte finns någon möjlighet för producenterna att försöka minska avfallsmängden. Förpackningsindustrin kan till exempel påverka mängden avfall genom att förändra förpackningarnas utformning. Motsvarande möjlighet att påverka avfallsmängden finns inte för pappersproducenterna, vilket talar emot att lägga ansvaret och kostnaden hos producenten i detta fall. Enligt Journalistförbundet är det en viktig aspekt. Vår ambition är att så många medborgare som möjligt ska vilja ta del av journalistik. Om de i framtiden väljer att göra det i form av en morgontidning, veckotidning eller en mobiltelefon får framtiden avgöra. Än så länge finns det dock många som föredrar att ta del av journalistik i pappersform och att dessa personer ska straffas med högre prenumerationskostnader är enligt Journalistförbundet inte ändamålsenligt.

Journalistförbundet har noterat att flera kommuner i ett gemensamt uttalande har motsatt sig förslaget om att kommunerna ska bära ansvaret och kostnaden för insamlingen av returpapper.³ Journalistförbundet har förståelse för att vissa kommuner i Sverige har en svår ekonomisk situation. Det är dock enligt Journalistförbundet beklagligt att flera kommuner motsätter sig förslaget av principiella skäl med argument om att regeringen genom förslaget frångår principen om att producenten ska bära kostnaden för avfallet. Som framgår av ovan är returpapper inte vilket avfall som helst som det finns ett egenvärde i att minska ner på. Särskilt mot bakgrund av de demokratiska aspekter som lyfts i promemorian och som redogörs för ovan anser Journalistförbundet att kommunerna har ett ansvar för att lösa frågan på ett ändamålsenligt sätt som inte innebär ökade kostnader för tidningsföretagen. Många kommuner i Sverige har fått se den journalistiska bevakningen minska kraftigt de senaste åren. På vissa håll finns det knappt någon journalistisk bevakning kvar att tala om. Det är enligt Journalistförbundet beklagligt att vissa kommuner inte verkar inse vilken risk ett producentansvar i det här fallet skulle innebära för tidningar och i förlängningen för demokratin.

Journalistförbundet anser att lösningen som föreslås i promemorian, det vill säga att ansvaret läggs på kommunerna, är att föredra framför den ordning som tidigare presenterats och som innebär att ansvaret läggs på producenterna. Journalistförbundet tillstyrker därmed förslagen i promemorian.

*Ulrika Hyllert
Förbundsordförande
Journalistförbundet*

³ Se <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/EWeae2/lat-inte-kommunerna-betala-for-en-fri-press>